

פירות השלום הישראלי-ירדני עדיין על העץ

יצחק גל*

המאמר [התפרסם בוואיינט](#) ב-29 במרץ 2018

לאחר חצי שנה של משבר בין ישראל לירדן, שגריר חדש, אמיר וייסברוד, צפוי להגיע בקרוב לירדן, ולחדש במלואה את פעילות השגרירות. עובדה זו לא תתפוס את הכותרות הראשיות בעיתונים. הסכם השלום הישראלי-ירדני כמעט שאינו זוכה להתייחסות בשיח הציבורי הישראלי. רבים בציבור אינם מודעים ליתרונותיו ולחשיבותו. היחס ברחוב הירדני להסכם השלום עם ישראל אף גרוע יותר, ומתאפיין בעוינות והתנגדות לכל ביטוי של קשר עם ישראל. אולם מדובר ביחסי שלום בעלי פוטנציאל אדיר, שמעט בלבד ממנו ממומש.

ביסוד הסכם השלום עומדת חשיבותו האסטרטגית לשני הצדדים. מנקודת המבט הירדנית, הסכם השלום עם ישראל הוא עוגן אסטרטגי חשוב ביותר של יציבות: הוא חיזק את מטריית ההגנה הישראלית וגם את היחסים האסטרטגיים של ירדן עם ארה"ב. מטריית ההגנה הישראלית-אמריקנית חיונית לירדן מול האיומים החיצוניים ממזרח ומצפון, אך גם מסייעת לביטחון הפנים מול חתרנות של גורמי טרור אזוריים ומקומיים. מבחינת ישראל, הסכם השלום עם ירדן הוא אחד מעמודי התווך של היציבות המדינית-אסטרטגית, לצד הסכם השלום עם מצרים. ירדן משמשת מדינת חיץ ידידותית ושותף אסטרטגי – בעבר מול איומים מצד חזית ערבית בהובלה עיראקית, ובשנים האחרונות מול קואליציה שיעית בהובלת איראן וסיכונים מכיוונה של סוריה.

שיתוף הפעולה הרחב בתחום הביטחוני מתאפשר כיוון ששתי הממשלות זיהו את הצורך החיוני בו, והשקיעו את המאמצים, המשאבים ותשומת הלב שנדרשו כדי לפתח אותו. לעומת זאת, התחומים האחרים – המדיני, הכלכלי, והאזרחי – לא זכו לתשומת לב שכזו, לא נתפסו כחיוניים באותה מידה, והסכסוך הישראלי-פלסטיני הקשה מאוד על קידום שיתופי פעולה בהם. הדבר הוביל להחמצה של הפוטנציאל הגדול הטמון בהסכם השלום.

בתחום המדיני, ירדן יכולה להוות שותפה קרובה יותר עבור ישראל בניהול היחסים עם הפלסטינים וקידום תהליכי שלום. היא יכולה להיות, כפי שהוכיחה בעבר, שותפה טובה בניהול המקומות הקדושים בירושלים. בנוסף, היא יכולה להיות שותפה בקידום היחסים עם מדינות ערב האחרות.

בתחום האזרחי, חולקות ישראל וירדן כמה סוגיות ואתגרים משותפים, המבקשים שיתוף פעולה הדוק יותר. נושא המים הוא כמובן מרכזי, וההסכמים הקיימים לצד התוכניות של תעלת הימים וחילופי מים, מצביעים על הפוטנציאל. בנוסף, שיתוף פעולה בין המדינות גם בסוגיות ופרויקטים בתחום הסביבה, האנרגיה, התיירות והתשתיות יעניק לשתי המדינות דיבידנדים אשר כל אחת בנפרד לא יכולה להשיג.

נכון הדבר כי ללא התקדמות משמעותית לקראת הסדר ישראלי-פלסטיני, לא ניתן להשיג מימוש מלא של הפוטנציאל האדיר הטמון ביחסים בין המדינות. יחד עם זאת, לנוכח קיומו של הסדר שלום פורמלי, ניתן להשיג התקדמות ממשית ורבת ערך גם במצב העניינים הנוכחי בין ישראל לפלסטינים. מערכת ההסכמים הקיימת בין ישראל לירדן – בתחומי הסחר, התחבורה, המים, הגז ובתחומים נוספים – מהווה תשתית המאפשרת קידום מהיר של שלל שיתופי פעולה, אם תינתן לכך העדיפות הנדרשת.

* יצחק גל הוא יועץ כלכלי ועסקי המתמחה בשווקים הערבים, וחוקר במרכז דיון שבאוניברסיטת תל אביב ובמכון מיתונים. מאמר זה מבוסס על מחקר על יחסי ישראל-ירדן שנכתב במסגרת פרויקט "יחסי ישראל עם מדינות ערב: הפוטנציאל הלא ממומש" של מכון מיתונים, ושניתן [לקרוא אותו כאן](#).

התחום הכלכלי מהווה דוגמא טובה לכך. אמנם, מנקודת המבט הישראלית, החשיבות של היחסים הכלכליים עם המשק הירדני הקטן היא משנית (גם על רקע ההסכם האחרון למכירת גז טבעי לירדן). אולם, לירדן יש חשיבות רבה מאוד כגשר לסחר ישראלי עם השווקים הגדולים של מדינות המפרץ ועם השווקים הערביים האחרים. על פי מחקרים שנעשו בשנים האחרונות, פתיחה של השווקים הערביים בפני ישראל תיצור מנוע צמיחה חדש ורב-עוצמה אשר יאפשר גידול של התוצר הישראלי ברבע עד שליש יותר מהצפוי בתנאים של היום, ויביא את ישראל לתוך קבוצת 15 המדינות העשירות בעולם. השוק הערבי יהפוך לשוק החשוב ביותר של ישראל, לצד השוק האירופי.

הסכמי הסחר והתחבורה הקיימים בין ישראל וירדן יכולים לשמש בסיס לפיתוח של נתיב חדש של סחר טרנזיט בין השווקים הגדולים של מדינות המפרץ לים התיכון, דרך ירדן וישראל. נתיב זה פעיל כבר היום, דרך מעבר הגבול "נהר הירדן" הסמוך לבית שאן ונמל חיפה, אך היקף המטענים העובר בו קטן יחסית. הפיכתו של נתיב זה לגשר יבשתי אזורי תתאפשר עם החיבור של רכבת ישראל לרשת התחבורה הרכבתית האזורית החדשה. רשת זאת נמצאת כבר בשלבי ביצוע מתקדמים בסעודיה ולאורך חופי המפרץ הפרסי. ירדן מתוכננת לשמש כצומת הראשית של רשת זאת. חיבור הרכבת הירדנית לקו רכבת העמק של ישראל יאפשר להשלים את הגשר היבשתי. למרות קשיים לא פשוטים, יש לפרויקט זה היתכנות פוליטית, שכן הוא נשען על נתיב פעיל ועל מערכת הסכמי סחר ותחבורה קיימים. התקדמות בפרויקט זה יכולה לסייע ליצירת אווירה חדשה של אמון בשלום הישראלי-ירדני ולשנות בהדרגה את עמדות הציבור הירדני (וגם הישראלי).

כדי לחזק את ההשפעה החיובית של שיתוף הפעולה הכלכלי, חשוב ללוות את המהלכים הללו במאמצי הסברה מתמשכים, כלפי הציבור הישראלי והירדני כאחד, אשר ידגישו את הרווחים מהסכם השלום, ישנו את התפיסה כלפי הצד השני, ויתמכו בכינונו של שלום חם. שינויי התפיסה הציבוריים מצדם, יתרמו בהיזון חוזר לחיזוק שיתופי הפעולה ולרווחים נוספים. "סיפורי הצלחה" בהקשר הישראלי-ירדני יתרמו לחיזוק מעמדן האזורי של שתי המדינות כשחקניות בעלות תרומה מייצבת, כלכלית ומדינית, למערכת האזורית בכללותה.

הסכם השלום בין ישראל וירדן הוא נכס אסטרטגי בעל פוטנציאל אדיר לישראל ולירדן מבחינות רבות. הפתיחה המחודשת של שגרירות ישראל בירדן, לאחר חצי שנה בה היתה סגורה בעקבות המשבר בין המדינות, היא הזדמנות לבחון כיצד ניתן לתקן את ההחמצה הגדולה ולממש לפחות חלק מהפוטנציאל הגדול הטמון בהסכם השלום.